

Torsdag den 21. august 1975 kl. 10
Sektionsmøde

Klausuler om verdifasthet

Se bilag IV

Diskussionsleder: Høyesterettsjustitiarius *Rolv Ryssdal*, Norge

Referent, høyesterettsadvokat *Fredrik Moe*, Norge:

Emnet er meget omfattende, og det må være grunn til straks å trekke opp en begrensning og systematisere og presisere problemstillingen.

For det første må det klargjøres hva der ligger i begrepet „verdifasthet“. Begrepet klargjøres best gjennom sin motsetning „verdisvingninger“. Alle økonomiske goder kan svinge i verdi innbyrdes og generelt.

Med „klausuler“ menes i foredraget bestemmelser grunnet på avtaler.

„Klausuler om verdifasthet“ er da prinsipielt alle former for avtalebestemmelser i vid betydning som har til hensikt i større eller mindre grad å eliminere verdisvingninger.

Utenfor emnet faller følgelig lov eller almindelige rettsregler som hjemler adgang til revisjon av rettsforhold som følge av verdisvingninger. Det store problemkompleks hvorvidt partene på grunn av bristende forutsetninger kan ha rett til å annullere kontrakter eller forlange endringer i kontraktsforhold som følge av forrykninger i verdiforholdene etter kontraktens inngåelse, (eller forlange erstatning for reduksjon i pengeverdien under mora) når forbehold herom *ikke* er tatt, faller utenfor emnet slik som jeg har lagt det opp. Det samme gjelder bestemmelser om slik revisjon som utelukkende har spesialhjemmel i lov, f.eks. i lovene om folkepensjon, plikt til forsørgelse o.l.

På den annen side omfatter emnet ikke bare verdifasthetsklausuler i forbindelse med rene pengefordringer. Klausuler av

denne art i tariffavtaler vedrørende lønnsforhold eller i kollektivavtaler om jordbrukspriser etc. er det også naturlig å henføre under emnet.

Klausuler om verdifasthet kan ha for øye å forebygge svingninger i pengenes almindelige kjøpekraft, d.v.s. verdisvingninger som i prinsippet rammer alle økonomiske goder, eller verdisvingninger i mer begrensede relasjoner såsom forskyvninger i prisforholdene som bare angår en bestemt kontrakt. Jeg nevner som eksempel på sistnevnte kategori råmaterialprisene ved verksleiekontrakter som kan forrykke kalkylene for den inngåtte kontrakt. Jeg nevner videre forrykninger i kursforholdet mellom to valutaer som kan være knyttet sammen i et kontraktsforhold.

Det hovedproblem som er behandlet i foredraget og som vel bør være det essensielle i dagens diskusjon, er verdifasthetsklausuler som har til hensikt å regulere pengefordringer slik at disse beholder en realverdi till tross for svingninger i pengenes kjøpekraft.

I dagens situasjon vil verdisikringen som regel gis uttrykk i en klausul om indeksregulering. Imidlertid har jeg også funnet å måtte behandle andre former for tilknytning til antatte stabile verdier, særlig *gullklausulproblemet* forholdsvis inngående. Denne sistnevnte form for verdisikring har tapt meget av sin betydning av flere grunner. Gullverdien som en verdistabil enhet er fullstendig endret fra situasjonen i eldre tider. Gullstandard som basis for de nasjonale pengesystemer i betydning av at sedler kan forlanges innløst i gull, er opphørt. Pengenes legale verdi i relasjon til kvantum gull har ikke lenger noen realitet bortsett fra at slike verdidefinisjoner brukes som regneenhet ved angivelse av de forskjellige valutaers interne verdirelasjoner ifølge konvensjoner. Markedsprisen på det frie gullmarked er på sin side gjenstand for store verdisvingninger, ikke minst som følge av spekulasjoner. Til tross for dette finner man også i moderne lover og konvensjoner verdiangivelser i relasjon til gull, i den hensikt å gi verdiangivelsen en permanent realverdi.

Klausuler om indeksregulering vil gi langt større muligheter for å oppnå det tilsiktede resultat: å gi pengefordringer realverdi, og det bør derfor være hovedtemaet i diskusjonen.

Mer enn noen gang før er det påkrevet at våre politiske myndigheter gjør seg opp en mening om hensiktsmessigheten ved å an-

vende indeksreguleringer og hvordan lovgivningen bør forholde seg til slike kontraktsbestemmelser.

I tider med en årlig prisstigningstakt på 2—3% — tider da man kan diskutere hvorvidt prisstigningen overhodet har karakter av inflasjon, og da man i alle fall mener å ha inflasjonen under kontroll, som det heter — vil spørsmålet kunne fortone seg mer som et akademisk problem. Idag derimot er billedet et annet. Det er bare ytterst få vest-europeiske land som har en årlig inflasjonstakt på mindre enn 10%, mens flere land har 20—30%. Inflasjonen er vel den største trussel mot Vestens økonomiske systemer og kanskje endog mot selve vårt demokrati. Man ser også den uhyggelige fare som ligger i at en restriktiv økonomi innebærer risiko for økonomisk stagnasjon og arbeidsløshet, mens stimulanse for å få konjunkturforløpet til å snu innebærer risiko for en ny omgang aksellererende inflasjon. Man er mellom Scylla og Kharybdis. Forsiktig sagt, må man konstatere at inflasjonsproblemet beherskes iallefall ikke foreløpig. Den mangelfulle disiplin i de internasjonale valutaforhold gjør situasjonen ytterligere mørk. Uten en sanering av de mellomfolkelige valutaordninger vil inflasjonen eller „stagflasjonen“ være en stadig trussel mot enhver markedsøkonomi.

Men skal man leve med en sterk og kanskje aksellererende inflasjon, er det klart at et strengt nominalistisk syn må medføre store vanskeligheter for mer langsiktig kredittgivning og for den nødvendige samfunnsmessige oppsparing.

Det er våre politiske myndigheter som må ta standpunkt til hvordan lovgivningen skal forholde seg til disse vanskelige problemer, hvor finans- og kredittpolitiske overveielser vil veie tungt. Det er de rettspolitiske betraktninger som også bør være det viktigste i dagens diskusjon.

Man kan tenke seg fire forskjellige innstillinger fra lovgivningens side overfor problemet *indeksregulering*:

1. Full frihet til anvendelse av denne form for verdifasthetsklausuler.
2. Generelt forbud mot sådanne klausuler.
3. Forbud mot slike klausuler på visse kontraktsområder.
4. Regulering i forbindelse med anvendelse av klausulene, på de områder hvor de tillates anvendt.

I den verdensomfattende debatt som nu har funnet sted gjennom flere år, har oppfatningen om de fundamentale problemer vært høyst divergerende. Enkelte går med lidenskap inn for å gi adgang til omfattende indeksregulering både av pengefordringer og i kollektivavtaler, mens andre sterkt advarer mot en indeksering som de mener vil lede til store ulykker. På side 23—26 i foredraget har jeg forsøkt å summere opp argumentasjonen pro et contra. Jeg skal ikke her gjenta denne oppsummering. Jeg vil nu innskrenke meg til å si at jeg tror at en omfattende indeksregulering i kredittvesenet vil være uheldig. Finland har forsøkt dette, og jeg formoder at korreferenten kommer til å forteile om erfaringene fra sitt eget land.

På den annen side vil det formodentlig være urealistisk å tro at man kan eliminere alle former for indeksregulering. Jeg nevner den regulering som er knyttet til tariffavtaler i arbeidsforhold, til jordbruksavtaler og fiskeriavtaler. Hertil kommer de forskjellige former for indeksregulering som beror på lov, og som forsåvidt ligger utenfor emnet, men som også vil ha innflytelse på den almindelige holdning til problemet. Jeg tror man må være forberedt på at en viss videre indeksering vil tvinge seg frem hvis inflasjonen ikke beherskes bedre enn idag.

Blir dette utgangspunktet — altså hverken omfattende indeksering eller generelt forbud — står man overfor spørsmålet om et *selektivt* system kan etableres. Videre om dette i tilfelle må skje gjennom en ny lovgivning.

Jeg tror det kan være mulig å etablere et forsvarlig selektivt system uten noen prinsipiell eller omfattende ny lovgivning, hvis myndighetene er innstillet på å følge en bevisst restriktiv men fleksibel politikk.

Denne tese som der nok kan settes spørsmålstegn ved forutsetter en gjennomgåelse av de forskjellige kategorier av fordringer m.m. som det kan være aktuelt å indeksregulere. For hver kategori må man reise spørsmålet om det er nødvendig å gi forbudslover hvis man finner indeksregulering uønsket, eller om de politiske myndigheter faktisk idag har et slikt herredømme over kredittvesenet at nye lover er unødvendig. Ved denne gjennomgåelse må jeg tilstå at jeg fortrinnsvis har hatt norske forhold for øye.

Min oppsummering er slik:

De generelle ugyldighetsregler ifølge Avtalelovens §33, Gjelds-

brevlovens § 8 og Prislovens §§ 18—24 hvor den gjelder bør kunne fange opp de tilfeller da verdifasthetsklausuler vil lede til virkelig konkrete urimeligheter for alle fordringskategorier.

Partialobligasjonsmarkedet som utgjør en meget vesentlig del av kredittmarkedet, er fullstendig undergitt myndighetens kontroll gjennom Kredittlovens § 15, og ingen verdifasthetsklausulering vil kunne tvinges igjennom på det innenlandske marked uten tillatelse fra Finansdepartementet. Finansinstitusjonenes utlån vil indirekte kontrolleres av samme grunn såfremt de finansieres ved partialobligasjoner. Statsobligasjoner er selvfølgelig helt undergitt statlig kontroll.

Det private bankvesen må i sin almindelige rentepolitikk i sine utlånsbetingelser faktisk og praktisk følge myndighetenes og sentralbankens henstillinger. Videre vil formodentlig Kredittlovens § 14 måtte antas å dekke også indeksreguleringer av *utlån*, hvis bankene mot enhver formodning ville nekte å bøye seg for henstilling om ikke å benytte slike utlånsbetingelser. Bankenes innlån må harmoniseres med deres utlånsvirksomhet.

Statsbankvesenet er selvfølgelig underkastet retningslinjer fra myndighetene.

Forsikringsselskapenes utlånspolitikk må på samme mate som bankenes, faktisk være i overensstemmelse med myndighetenes intensjoner på disse vesentlige felter.

Bygger man på det som her er anført, er det den private kredittgivning utenom den organiserte som det i tilfelle fortrinnsvis vil være spørsmål om å regulere. Jeg har gitt uttrykk for at jeg *tror* ikke det vil være heldig med en forbudslov for å ramme denne gruppe av kredittgivning. Det kan være rettmessig behov for indeksregulering av visse lange kreditter, og det må være forsvarlig å holde denne adgang åpen når man har korrektivet i de almindelige ugyldighetsregler.

Videre må man drøfte spørsmålet om det vil være heldig med *reguleringsbestemmelser* på de områder hvor indeksklausuler ønskes tillatt. Det kan tenkes mange varianter av slik klausulering, og at enkelte kan være uheldige. Det kan bl.a. være visse indekser som ikke bør anvendes i det konkrete tilfelle. Det kan virke urimelig hvis f.eks. bare inflasjonsfaren skal motvirkes og ikke en eventuell deflasjon. Det kan tenkes at en debitor som må betale

vesentlige tillegg på grunn av en sterk og kanskje lite forutsett inflasjonsutvikling, bør kunne innfri sin fordring før forfall. Et %-vis lite avdrag kan komme til å bli større enn hele den opprinnelige gjeld. Som det fremgår av mitt foredrag, er jeg kommet til at heller ikke på dette felt bør forholdet være gjenstand for en spesiell lovgivning. Jeg tror de almindelige ugyldighetsregler samt de spesielle regler i kreditt- og prislovgivningen vil kunne være tilstrekkelig korrektiv mot uheldige utslag.

Hvis man ikke er enig i min konklusjon, men mener at en lovregulering er ønskelig, tror jeg under tvil at den mest hensiktsmessige form vil være en generell forbudslov kombinert med et dispensasjonssystem.

Til slutt har jeg gjennomgått to problem-grupper som gjelder *konsekvensen* av indeksregulering, og som er av særlig viktighet, nemlig beskatning og tinglysnings- og registreringsreglene.

I mitt *innledningsforedrag* vil jeg på grunn av tidsbegrensningen ikke gå nærmere inn på de spesielle problemer i forbindelse med gull-klausuler, flermyntede obligasjoner og prislovgivningen i relasjon til reguleringer i gj ensidig bebyrdende kontrakter. Heller ikke på skatteproblemene og tinglysningsproblemene som jeg har behandlet. Her står vi imidlertid overfor betydelige juridiske problemer som muligens vil bli tatt opp under diskusjonen.

Korreferent, professor *Lars Taxell*, Finland:

Formuleringen av ämnet för överläggningen — klausuler om värdebeständighet — pekar egentligen på en omöjlighet. Bestående ekonomiska värden förekommer inte. Det sker fortgående förändringar — större eller mindre. Ingen juridisk konstruktion eller rättslig mekanism kan hindra detta. Jag utgår — på samma sätt som referenten — från att klausuler om värdebeständighet betyder förbehåll som möjliggör korrigerering av avtalsmässigt fixerade penningbelopp som en följd av värdeförändringar. Syftet är att ge den ena avtalsparten kompensation. Han skall reellt försättas i samma situation som om inga värdeförändringar hade förekommit. Avtalsbalansen skall bibehållas. Därtill kommer att en part inte oskäligt bör gynnas på den andras bekostnad.

I stället för det långa och obekväma ordet värdebeständighetsklausul använder jag i det följande termen värdeklausul.

Referentens förtjänstfulla framställning ger en översikt av problematiken och en redogörelse för detaljregleringar särskilt för Norges del. Jag har valt att framföra några principiella synpunkter.

Först en allmän bakgrund.

1) Vilka *omständigheter* kan *rubba värderelationerna* i ett avtalsförhållande?

Inflationen är en ofrånkomlig företeelse i snart sagt alla länder. Under de senaste åren har inflationstakten varit oroväckande. I Finland var inflationen 1974 över 15 procent och kommer knappast att vara lägre 1975. På många håll, t.ex. i Island, räknar man med betydligt högre inflationsprocenter. En måttlig inflation som fortgår någorlunda jämt — 5 procent eller därunder i året — skapar inte några större problem. Men en stark och ryckig inflationstakt aktualiserar mycket påtagligt frågan om det rättsliga skyddet mot penningvärdets nedgång.

Lönenivån höjs normalt årligen med avsevärda procentsatser. Kollektivavtalsmekanismen med alla dess positiva sidor leder ofrånkomligt till en fortgående kostnadsstegring. Socialskyddet och den sociala välfärden ökar — i stor omfattning genom nya eller förhöjda avgifter för företagen, vilket höjer produktionskostnaderna samt priset på varor och tjänster.

Stigande råvarupriser på världsmarknaden är ett ständigt återkommande fenomen med grund i utvecklingsländernas vaknande ekonomiska och politiska medvetenhet. Mycket oförutsett kommer ännu att ske på detta fält innan u-ländernas och industriländernas ekonomiska och politiska relationer normaliseras.

Förskjutningar i värdeförhållandena kan ske genom olika valuta-regleringar: devalvering, revalvering, flytande valutakurser.

Intet av allt detta kan enskilda avtalsparter rå på. Grundorsakerna finns i det politiska och ekonomiska skeendet — på hemmaplan eller internationellt.

2) Vilka *intressen* och *intressenter* berörs av värdeklausuler?

Den part som skall få betalt enligt ett avtal har intresse av att få en summa som reellt svarar mot hans egen prestation med de förändringar som skett i fråga om dess värde. Han har ett positivt intresse av klausulen.

Den som skall betala kommer i stöd av en värdeklausul att få erlægga ett större belopp än det han direkt utfäst sig att betala. Hans intresse av en klausul är negativt.

Det allmänna — samhället — strävar att bevara penningvärdet. En allmän användning av indexklausuler eller av liknande förbehåll påverkar inflationen. Samtidigt kan man peka på positiva drag, t.ex. att sparande främjas om ett inflationsskydd skapas genom klausuler i kreditgivningen.

Alla dessa olika, oftast inbördes motsatta intressen, bör beaktas när värdeklausulerna diskuteras.

3) Kravet på *rättssäkerhet* spelar en stor roll. Värdeklausuler innebär osäkerhet, deras tillämpning är beroende av faktorer som är svåra att förutse. Gälldenären vet inte vilket belopp han blir skyldig att betala. Medkontrahenten kan genom en olyckligt formulerad klausul ekonomiskt försättas i en svagare position än den han räknat med enligt avtalet.

4) *Risksynpunkterna* är väsentliga. — Envar som ingår avtal tar på sig vissa ekonomiska risker. I den mån inflationen är måttlig kan riskfaktorn ofta elimineras genom en avvägd relation mellan prestation och motprestation. En toleransgräns finns alltid. Situationen är en annan när oväntade och starka värdeförskjutningar sker. Skall den ena parten ensam bära risken? Borde man inte åstadkomma en riskfördelning i syfte att om möjligt bibehålla den ursprungliga avtalsbalansen? Värdeklausulen är ett användbart medel.

Mot denna allmänna bakgrund kan man fråga: skall den enskilde ha full frihet att använda värdeklausuler, skall man helt förbjuda värdeklausuler eller skall man gå en medelväg — tillåta klausuler i vissa fall, förbjuda dem i andra? I den mån värdeklausuler tillåts frågar man: i vilken utsträckning kräver de en särskild rättslig reglering?

Ett *generellt förbud* mot indexklausuler och andra värdeklausuler kunde teoretiskt motiveras med den nominalistiska principen: krona är krona, mark är mark. Till detta kan sägas: staten kan bestämma myntenheten och dess värde i förhållande till andra valutor. Men staten kan aldrig garantera kronans eller markens reella värde, dess köpkraft. Det sker ständiga förändringar: inflationen fortgår obönhörligt med större eller mindre intensitet, lönerna höjs nominellt och oftast även reellt, råvarupriserna stiger o.s.v. Allt detta

måste den enskilde acceptera utan att kunna påverka utvecklingen. I en sådan ekonomisk verklighet är den „heliga" nominalismen eliminerad som grund och motiv för ett förbud mot värdeklausuler.

Alternativet full *frihet* att formulera och använda värdeklausuler ter sig ur många synpunkter tilltalande. Parterna skall själva få bestämma innehållet i sina avtal. Den som har möjligheter att avtalsvägen gardera sig mot inflation eller mot specifika kostnads-, pris- och lönestegringar skall ha frihet att göra detta. Avtalsfriheten är en väsentlig grundsats i våra länders ekonomiska system. Men vi vet att vi inte kan upprätthålla den obegränsad. Statlig reglering av priser och avgifter och andra statliga ingripanden, betingade av samhällsekonomiska eller sociala skäl, är inom vissa gränser naturliga inslag i vårt samhällssystem och i en på marknadsekonomi baserad biandekonomi.

En lösning innebärande i princip full frihet att använda värdeklausuler förefaller mig lika orealistisk som ett totalförbud. Man måste söka medlande lösningar.

När man söker en *medelväg* mellan förbud och frihet bör man ha klart för sig att värdeklausuler endast är *ett* av de medel som står till förfogande för reglering av värdeförändringar. Jag ser problemet på följande sätt. På den ena sidan har vi strävandena att uppnå skydd mot följderna för den enskilde av förändringar i penningvärdet och av olikartade kostnadsstegringar att använda värdeklausuler. På den andra sidan har vi behovet av skydd mot de olägenheter som användningen av värdeklausuler kan orsaka samhället eller enskilda avtalsparter.

Principiellt och praktiskt finns det olika möjligheter att lösa problemet. Frågan om värdeklausuler är direkt beroende av vilka andra lösningar som tillgrips för att reglera följderna av värdeförskjutningar. Jag vill peka på fyra lösningar som dels är alternativa dels kompletterar varandra.

1) *Statlig reglering genom generella bestämmelser*. Dessa kan innehålla antingen förbud mot användningen av värdeklausuler helt eller inom vissa områden, eller föreskrifter om de förutsättningar under vilka klausuler får användas och vilket innehåll de får ha. Alternativt reglerar staten direkt följderna av penningvärdeförändringar på ett sätt som gör användningen av klausuler överflödiga.

Regleringar av det slag som här antytts förutsätter bestämmelser

i lag. Lagstiftaren vägleds dels av allmänna ekonomiska överväganden dels av sociala synpunkter. Problemet är i huvudsak politiskt.

Beträffande kreditavtal synes starka skäl föreligga för ett förbud att använda indexklausuler eller liknande förbehåll, åtminstone i ett läge med överstark inflation och i ordinär kreditgivning. Välgående motiv i motsatt riktning förekommer likväl. Argument för och emot indexklausuler har anförts av referenten. På dem skall jag inte gå in. För närvarande gäller i Finland en temporär lag om förbud mot indexklausuler. Förbudet är absolut med avseende på kreditavtal. I motiveringen till lagförslaget framhålls att användningen av indexvillkor kan framkalla allmän pris- och kostnadsstegring. Tidigare erfarenheter från Finland visar att detta påstående har täckning i verkligheten.

Lagstiftaren kan inom något område reglera användningen av värdeklausuler genom att ge direktiv om klausulernas innehåll och därvid ange vid vilka faktorer avseende får eller inte får fästas när en justering uppåt av penningsskulden sker, t.ex. så att ökningen av lönekostnader inte får beaktas vid tillämpningen av en klausul i ett avtal om byggnadsentreprenad. En reglering av detta slag kan vara motiverad när sociala synpunkter kräver en restriktiv tillämpning av värdeklausuler, t.ex. med avseende på den sociala bostadsproduktionen.

I hyresförhållanden kan statlig reglering vara ett alternativ till en begränsad användning av värdeklausuler. Särskilt när det gäller bostäder är det nödvändigt att beakta de sociala synpunkterna och boendekostnadernas inverkan på löneutvecklingen. Samtidigt är det viktigt att gynna den privata produktionen av hyreslägenheter. Normeringen beror på politiska bedömningar: en direkt statlig hyresreglering eller restriktiva bestämmelser om användningen av indexklausuler.

Mera detaljerade direktiv om innehållet i och tillämpningen av värdeklausuler kan knappast ges genom vanlig lag. Det naturliga är att regeringen eller ett ministerium, som har ansvaret för ekonomisk utveckling och social trygghet, ger direktiv där sådana anses nödiga. För detta krävs likväl bemyndigande i lag. Det grundlagsfästa egendomsskyddet, som inkluderar skydd mot olika ingrepp i människors ekonomiska förhållanden, förutsätter åtminstone för

Finlands del i många fall lagstiftning i den ordning som gäller för ändring av grundlag.

Sociala bidrag och andra förmåner är, för att syftet med dem skall uppnås, beroende av att deras reella värde inte minskar. Det kan finnas anledning för lagstiftaren att ingripa genom att föreskriva att beloppen skall justeras på basen av förändringar i penningvärdet, närmast ändringar i levnadskostnaderna. I Finland skall bl.a. pensioner för arbetstagare i arbetsavtalsförhållanden, vilka administreras och utbetalas av privata försäkringsbolag, justeras enligt förändringar i den allmänna lönenivån. Justeringen sker årligen enligt anvisningar av social- och hälsovårdsministeriet. Lagstiftaren har således inte nöjt sig med att tillåta eller föreskriva användandet av värdeklausuler utan direkt gett administrativ myndighet behörighet att bestämma justeringens storlek.

2) Ett alternativ vore att ett förbud mot värdeklausuler skulle kompletteras med ett *dispensförfarande* med behörighet för administrativ myndighet att in casu medge undantag. Det föreligger knappast skäl att rekommendera en sådan ordning. Administrativ prövning av enskilda avtalsförhållanden vore förenad med osäkerhet och byråkratisk stelhet. I princip bör man ställa sig avvisande till direkta administrativa ingrepp i enskilda avtalsförhållanden. Möjligt vore att dispens kunde ges för grupper eller typer av avtal, i form av allmänna eller mera detaljerade direktiv enligt bemyndigande i lag.

3) En reglering kan tänkas på basen av *normavtal*.

Användningen av indexklausuler i kreditgivningen kunde inom ramen för en frihet som lagen ger, regleras genom avtal mellan centralbanken och kreditinrättningarna.

Det är möjligt att genom kollektivavtal binda arbetslönerna vid index. Härigenom skapas en reglering för de enskilda arbetsavtalen. Denna utväg har prövats bl.a. i Finland, inflationstakten ökade, det blev en kapplöpning mellan priser och löner. På senare år har en indexbindning av arbetslönerna inte förekommit. Krav i den riktningen har likväl inte saknats. Uppgörelserna inom arbetsmarknaden är i dag, åtminstone i Finland, en så omfattande och invecklad mekanism med så många faktorer och krav sammankopplade att indexbindningen inte ter sig meningsfull. Den styrka som löntagarorganisationerna har i kollektivavtalsförhandlingarna gör det möjligt att trygga löntagarnas ekonomiska ställning på

annat sätt än genom bindning vid ett levnadskostnadsindex. Avsaknaden av indexklausuler i kollektivavtal innebär att värdeklausulerna är eliminerade från den stora grupp som arbetsavtalen bildar.

4) I den mån det inte finns regleringar enligt det som sagts i det föregående (1—3) föreligger *frihet* att använda olika slag av värdeklausuler. Bemyndigande härtill genom lag behövs inte. Avtalsfrihet råder.

Det finns avtalstyper för vilka värdeklausuler är naturliga: arrendeavtal med längre varaktighet, leverans- och entreprenadavtal vilkas fullgörande kräver tid etc. I fråga om kortfristiga avtal borde klausuler användas endast som skydd mot helt oväntade värdeförskjutningar.

I en del försäkringsavtal har värdeklausuler en given plats. Dessa avtal avser att tillgodose behovet av ekonomisk säkerhet oberoende av yttre förändringar, alltså samma syfte som värdeklausulerna. Relationen mellan försäkringsbeloppet och det värde som försäkringen skall täcka bör bibehållas. Indexklausuler är ett verkamt medel att trygga denna avtalsbalans. Också sociala aspekter kommer med, närmast med avseende på liv- och sjukförsäkring samt skadeförsäkring av personlig egendom. Indexbindningen måste även gälla premierna. I vad mån detta är tillräckligt för att täcka försäkringsbolagens av penningvärdeförändringar betingade nominellt ökade ansvar skall inte nu diskuteras.

Det som här sagts har gällt olika regleringar av användningen av värdeklausuler. Ett *annat huvudproblem* är detta: kan eller skall värdeklausuler, som enligt gällande reglering är tillåtna, helt eller delvis underkännas på den grund att de in concreto har menliga följder för det allmänna eller för en avtalspart?

Värdeklausuler kan givetvis angripas i stöd av allmänna regler om avtals ogiltighet. Klausuler, som innebär ett kringgående av legala förbud mot t.ex. indexklausuler, skall i princip anses ogiltiga. Också AvtL § 33 kan tillämpas, t.ex. när kontrahent utnyttjat medkontrahentens bristande kännedom om relevanta omständigheter. Klausuler som kringgår fastställda maximipris bör fränkännas giltighet. Också jämkning bör kunna ske i stöd av en allmän jämk-

ningsregel av det slag som kommit till uttryck i SBL § 8 mil. stadganden. Också annullering av avtal kan tänkas förekomma.

Man kan likväl fråga om allmänna avtalsrättsliga regler är tillfyllest eller om man borde ha specialregler för värdeklausulerna. Är det tillräckligt att ge domstol behörighet att utan närmare direktiv avgöra om en klausul med hänsyn till de faktiska omständigheterna är skälig eller ej?

Värdeklausuler företer särdrag som i och för sig kunde motivera en speciallagstiftning. Å andra sidan skulle det uppenbarligen vara mycket vanskligt att i lagform klä de faktorer och förutsättningar som kan anses relevanta med avseende på justering i efterhand av värdeklausuler. Dessa kan vara så olika och de faktorer som påverkar bedömningarna så varierande, att en generell normering är synnerligen svår. Om reglering genom lag inte sker återstår utvägen att — i den mån konkreta konfliktsituationer framträder — låta praxis utforma riktlinjer för bedömningen. Synpunkter som kan vara relevanta för en jämkning genom dom är bl.a. inflationens förlopp och styrka, möjligheten att förutse konjunkturförändringar och utvecklingen av priser på råvaror och andra förnödenheter, kostnadsökningar beroende på löneuppgörelser, överensstämmelse med gott affärsskick, spekulationsmomentet, möjligheterna för **part** att pulverisera de ekonomiska verkningarna av klausulens för honom oförmånliga tillämpning, strävan att skydda en svagare part **etc.**

En av olägenheterna är att värdeklausulerna skall avfattas **med** tanke på en förestående utveckling om vilken man inte med bestämdhet vet mycket. Detta gör att klausulerna lätt får en utformning och ett innehåll som leder till att deras tillämpning inte ger det resultat som parterna avsett. Det är t.ex. inte sagt att bindningen till ett index är den riktiga lösningen när det gäller ett leverans- eller ett entreprenadavtal. Man borde därför överväga att använda specificerade klausuler. En möjlighet vore att parterna i efterhand, när utvecklingen under avtalsperioden är känd, genom tilläggsavtal skulle reglera sitt inbördes förhållande i syfte att förverkliga den genom avtalet fixerade avtalsbalansen. En avtalsklausul av detta slag kunde t.ex. ange att parterna, efter det avtalet fullgjorts, fastslår det tillägg eller avdrag som den ena parten skall få med beaktande av den skedda utvecklingen. I klausulen kunde närmare fixeras de faktorer som skall beaktas vid den slutliga

uppgörelsen. En sådan lösning innebär en osäkerhet i det avseendet att parterna måhända inte enas om slutresultatet. Möjlighet finns då för part att föra saken till domstol eller skiljenämnd för att få fastslaget vilket belopp som skall erläggas i stöd av avtalsklausulen.

Mitt anförande har i huvudsak tagit sikte på två konkreta problem: dels användningen av värdeklausuler vid sidan av alternativa lösningar på annan bas, dels möjligheten att i efterhand justera använda värdeklausuler på basen av deras verkningar in casu. Dessa två problem synes mig centrala och värda en diskussion vid sidan av de många tankeväckande synpunkter och förslag som kommit fram i referentens argumenteringar och det omfattande faktamaterial på vilket dessa bygger.

Direktör *Pontus Modigh*, Sverige:

I fråga om situationen i Sverige de lege lata skall nämnas att guldklausuler, indexklausuler och andra värdeklausuler i princip är giltiga enligt svensk rätt.

Fredrik Moe nämnde att vi i Sverige 1963 hade en statlig utredning om indexlån. Utredningen, som kallades värdesäkringskommittén, presterade inget utarbetat förslag. Och ingen lagstiftning genomfördes på grundval av utredningen. Värdesäkringskommitténs betänkande innehåller emellertid en tämligen omfattande diskussion av de ekonomiska och juridiska aspekterna på indexlån, liksom skattereglerna, vilka i Sverige i största utsträckning bygger på ett nominalistiskt betraktelsesätt. Bl. a. påpekades att reglerna om in-teckning i fast egendom måste kompletteras. Dessa påpekanden äger tillämpning även i dag, om indexlån skulle bli aktuella.

Man anser att värdesäkringskommitténs tankegångar blev utnyttjade betr två slags lån från staten, nämligen statliga bostadslån och statliga studielån.

Sålunda infördes beträffande vissa statliga bostadslån en viss anknytning till byggnadskostnadsindex vid utformningen av reglerna för de årliga annuiteterna. Konstruktionen innebar i realiteten att viss del av ränteskulden ackumulerades för betalning någon gång i framtiden. Systemet blev utsatt för en omfattande kritik och 1974 beslöt riksdagen en avveckling av dessa lån, de s k paritetslånen.

Inom studiefinansieringen — dvs statens lån till studerande — har införts en regel som gör omfattningn av låntagarens betalningsskyldighet beroende av penningvärdets utveckling. Genom en anknytning till konsumentprisindex vill man i princip uppnå att låntagaren skall få betala tillbaka ett belopp som har samma reella värde som det belopp han mottog. Även detta system har utsatts för stark kritik och 1974 beslöt riksdagen en revidering av reglerna för dessa statliga studielån. Revideringen innebar att realvärdeprincipen kraftigt

reducerades och att man i väsentlig utsträckning gick tillbaka till ett nominalistiskt system.

Indexregler har således inte haft någon större framgång beträffande de två statliga låneformer, där de i Sverige har kommit till användning.

På den allmänna kapitalmarknaden däremot har förekommit en del lån med en mer lyckad form av „värdesäkring". Jag avser s k konvertibla obligationer.

Under senare år har några industribolag på den svenska kapitalmarknaden utgivit konvertibla obligationer, dvs obligationer som ger innehavaren rätt att byta ut obligationen mot aktier i bolaget. Värdet på en konvertibel obligation kan väntas stiga i ungefär samma mån som kursen på bolagets aktier. Utbytesrätten innebär att obligationshavaren kan förvandla sin fordran på bolaget till en andel i bolaget. En sådan obligation kan sägas ge ett visst inflations-skydd. Häri ligger en likhet med ett indexreglerat skuldebrev.

En värdesäkring av det slag, som ryms i konvertibla obligationer, har en mycket stor fördel. Värdesäkringens står i direkt relation till låntagarens ekonomiska ställning och utvecklingen av hans betalningsförmåga. En vanlig indexklausul — t. ex. relaterad till konsumentprisindex — kan lätt ge gäldenären stora bekymmer.

Inom den svenska bankvärlden är det framför allt sparbankerna som har visat intresse för att om möjligt åstadkomma ett realvärdeskydd för viss inlåning. År 1965 hade sparbankerna avancerade planer på att införa indexreglerade inlåningskonton. Men det blev ingenting av. För närvarande pågår inom sparbanksvärlden i Sverige en ny utredning om möjligheterna att etablera indexreglerad inlåning. Sparbankerna syftar till att denna utredning skall läggas till grund för en principiell debatt om detta problem i vårt land. Chefen för Sveriges Riksbank har nyligen i ett föredrag uttalat att riksbanken vill ha ett ord med i laget om indexreglering på bankområdet skulle ifrågakomma. Han yttrade därvid bl. a.:

„Jag vill påminna om att en indexanknytning på inlåningssidan förutsätter motsvarande villkor på utlåningssidan. Det är likaledes självklart att indexklausuler inte kan tillämpas av en bankgrupp ensam utan måste tillämpas av alla banker. Det betyder att frågan om indexlån inte kan ses som ett isolerat tekniskt problem, utan måste bedömmas i ett vidare stabiliserings- och penningpolitiskt sammanhang."

Riksbankschefen framhöll vidare att om vi i Sverige skall ha indexlån så vill riksbanken verka för att det blir staten som skall stå för introduktionen av sådana lån och att de skall förekomma endast i ytterst begränsad skala samt att sådana lån skall förbehållas fysiska personer.

Såvitt jag förstår har riksbanken erforderliga legala instrument att driva sin vilja igenom. Dessa legala instrument finns i den kreditpolitiska lagstiftningen.

Det är allmänt bekant att exportavtal avseende export av dyrbara kapitalvaror ofta ger köparen kredit under lång tid för en stor del av köpeskillingen. På många marknader är fördelaktiga kreditvillkor ett viktigt konkurrensmedel. Om kontraktswalutan är en annan än säljarens egen löper säljaren en betydande kursrisk. Särskilt under senare år med flytande växelkurser

skulle en valutaklausul ha varit önskvärd för säljarens del i sådana kontrakt. Sådana valutaklausuler lär emellertid vara sällsynta. En förklaring kan ligga i svårigheten att konstruera en värdeklausul som tillgodoser inte blott säljarens utan även köparens intresse. I stället har man i åtskilliga länder på en helt annan väg skapat en möjlighet för säljaren att skydda sig. Statliga garantiinstitut meddelar särskilda försäkringar mot kursförluster under sådana kontrakt. Norge är på god väg att skapa sådana försäkringar. I Sverige har vi påbörjat en diskussion därom.

Fredrik Moe nämnde de speciella dragningsrätterna — SDR. Dessa hör hemma i första hand i den särskilda relationen mellan medlemmarna i Internationella valutafonden. Dragningsrätterna har emellertid fått betydelse även vid sidan därav, nämligen såsom en värdemätare exempelvis i internationella lånekontrakt. Det kan nämnas att den statliga investeringsbanken i Sverige nyligen upptog ett lån på den internationella kapitalmarknaden, där beloppet angavs i speciella dragningsrätter.

Nordiska Rådets ministerråd har nyligen framlagt ett förslag till nordisk investeringsbank. Förslaget upptar bl. a. ett utkast till bolagsordning för en sådan bank. Där anges aktiekapitalet i speciella dragningsrätter. Värdet av en speciell dragningsrätt bestämmes såsom ett vägt genomsnitt av de sexton ledande valutorna inom världshandeln, där varje valuta får den vikt som motsvarar dess betydelse i världshandeln. Dock har USA-dollar tillerkänts särskild vikt på grund av sin speciella betydelse. Den vägs in med 30%. Den svenska kronan exempelvis ingår med 2,5 procent. En i ett avtal intagen värdeklausul baserad på SDR bör kunna ge en kompromiss, som i sin mån tillgodoser bägge parter intresse.

Direktør, landsretssagfører *Jørgen S. Dreyer*, Danmark:

Jeg skal kun komme med nogle ganske spredte bemærkninger om forholdene i Danmark.

Rent generelt kan man sige, at klausuler om værdisikring på en eller anden måde er lovlige og har været kendt fra meget gammel tid. Jeg behøver bare nævne en sådan omstændighed som at det jo traditionelt var en ordning på landet, når der skulle ske et generationsskifte på et landbrug, at så kom de ældre til at blive siddende på gården, mod at få frit ophold og visse naturalydelse, det medførte jo ganske automatisk en værdisikring af disse ydelser der. Spørgsmålet har således været gammelt og kendt, men det er, som referenten også sagde, blevet særlig aktuelt, efter at vi har haft en stedse stigende inflation. Og der har vel i Danmark egentlig ikke været nogen større debat om lovligheden af værdisikring. Det har man egentlig gået ud fra som givet, at det kunne lade sig gøre.

Der findes selvfølgelig reguleringsbestemmelser på forskellige måder, som jeg senere måske kommer lidt ind på.

Indledningsvis kan jeg sige at valutaklausuler, bestemmelser om flermøntede

fordringer, de er lovlige. Guld Klausuler har ikke været aktuelle i Danmark igennem mange år. Debatten har navnlig drejet sig om værdien af at indføre værdisikringsklausuler og deres praktiske anvendelsesområde.

Der må også i Danmark ske en afklaring af en række juridiske problemer både for kreditor og for debitor, inden man tager stilling til indgåelsen af en kontrakt med en eller anden indeksregulering.

Navnlig ved langsigtede kontrakter om pengefordringer er det meget nødvendigt at få at vide, hvorledes man kan stole på virkningerne ud i fremtiden.

Og et af de centrale problemer har været, hvorledes de skattemæssige forhold vil blive ordnet ved en indeksoptagning af kapitalen. Det er helt klart, at for kreditor er det en absolut forudsætning, at han ikke bliver indkomstskattepligtig af den opskrivning, der finder sted af kapitalen. Og for debitor er det ganske vigtigt, at han kan regne med at få en skattefradrag for de forøgede ydelser. Og jeg tror, at jeg kan sige, at det var måske disse skattemæssige problemer, som har været ret afgørende for, at der aldrig rigtigt i Danmark har været nogen interesse for indeksregulering af langsigtede fordringer.

Spørgsmålet, om man kan få tinglysning af disse langsigtede pengefordringer i fast ejendom, har også været nævnt. Det er ikke noget problem, mener man efter dansk ret. Men de renteforhold, som gælder i Danmark, har vel også været stærkt medvirkende til, at interessen for indeksregulerede lån ikke har været så stor.

I Danmark har vi jo et meget højt renteniveau, vi investerer den dag i dag på langt sigt til en ca. 13%. Og jeg kan da sige indenfor det område hvor jeg er mest kendt, indenfor forsikring, der er det ikke nogen som helst interesse for at investere i indeksregulerede fordringer på langt sigt. Man kan måske synes, det er forunderligt, men forholdet er det indenfor den store kapitaldannende branche i livsforsikring, at vi har baseret vore præmier på et grundlag af 4½%, og at vi i dag investerer til 13%, så har vi derigennem jo ganske automatisk delvis dækning for inflationens forløb. Og dertil kommer også yderligere, at man vel fra forsikrings side er noget tvivlende overfor, om man kan regne med vedblivende at kunne investere i indeksregulerede papirer. Man kan være sikker på, at der på et ikke fjernt tidspunkt sker et lovindgreb, således at indeksreguleringen bliver stoppet på en eller anden måde.

Og når dertil føjes, at forsikringsselskaberne med det renteniveau, der er i dag, vil være i stand til at betale en bonus, en återbäring, på forsikringerne op til en 800%, så er der altså heller ikke fra forsikringstagerens side en så voldsom interesse for indeksreguleringen.

Jeg skal måske i denne forbindelse nævne, at vi indtil for få år siden har haft en indeksreguleret opsparingsform, det kunne være banker, sparekasser eller igennem livsforsikringspolicer, hvor værdien blev skrevet op i takt med prisudviklingen. Men denne opsparingsform havde den særlige side, at denne indeksregulering, som man ikke kunne garantere igennem de indbetalinger, der skete, var der statsgaranti for. Og hertil kom yderligere, at der var stor skattefordel ved denne ordning. Derfor blev den ganske populær. Den blev så populær, at man for få år siden så sig nødsaget til at ophæve den, idet man kunne se, at den blev så fantastisk dyr for statskassen i den sidste ende.

Et andet område, hvor der kan være store interesser for en fastholdelse af

værdien, er inden for huslejeområdet. Der har forholdet været det i Danmark, at ved udlejning af boliger har der faktisk været et forbud mod at indeksregulere lejen. For erhvervslejemål har der principielt været et forbud, men i et vist omfang har der været mulighed for at få en indeksregulering af lejen. Men det interessante er for så vidt, at ved den nyeste lejelovgivning, vi har fået nu, er der indført en vis form for indeksregulering, idet man nemlig i dag har det, man kalder den omkostningsbestemte leje. Lejen bestemmes bl. a. af den udgiftsstigning, der kan blive på vedligeholdskostningerne på ejendommene, og udover det skal husejeren have ret til at få et kapitalafkast i forhold til ejendommens vurderingsværdi, som må formodes at stige hen ad vejen.

Jeg skal ikke komme nærmere ind på også det loft der kan være for indeksreguleringen igennem pris- og avancementlovgivningen. Det kan selvfølgelig finde sted i en vis forbindelse inden for mit eget område, forsikring førte til ganske komplicerede og vanskelige resultater. Men jeg kan runde det af med at sige, at i Danmark har der været en noget tilbageholdende linie overfor indeksreguleringen, i hvert fald af de lange fordringer. Korreferenten nævnedes, at indenfor forsikring er det naturligt, at der finder en vis indeksregulering sted, og det kan i denne forbindelse siges, at der er vist ikke noget land i Europa, der er så langt fremme som Danmark med at indeksregulere faktisk næsten enhver form for forsikring. Og det må ikke misforstås, man kan også i Danmark tegne indeksregulerede livsforsikringer, men interessen har ikke været så overdreven stor for det. Og så har man selvfølgelig i Danmark også det traditionelle system med at man kan indeksregulere lønninger og pensioner.

Også i Danmark er der jo kommissioner, der arbejder med spørgsmålet om indeksregulering af pengefordringer, og jeg har et meget tykt værk her, som jeg selvfølgelig ikke på nogen måde skal begynde at citere af. Jeg vil bare lige til slut nævne, at der for godt og vel et år siden var en forespørgsel i folketinget, hvor man ønskede, at regeringen skulle tage skridt til at indføre et lovforslag om de skattemæssige vilkår for værdisikring af opsparing og finansiering. Dette er ikke udmyntet i noget som helst konkret forslag. Baggrunden er stadigvæk den, at man ikke rigtigt kan finde en investor, som ønsker disse indeksregulerede fordringer. Jeg tror nok, det sidste var, at man ville søge at støtte det almindelige boligbyggeri, det sociale boligbyggeri med indeksregulerede lån, — det karakteristiske er jo en lav begyndelsesrente, 4—5% mod de 13% de skal betale i dag, — men man var klar over, at disse obligationer ikke kunne afsættes normalt på kapitalmarkedet, så det måtte være de store sociale fonder, der skulle tvangsindlægges som købere til disse obligationer.

Højesteretsdommer *Benedikt Sigurjónsson*, Island:

Ærede diskussionsleder, mine damer og herrer.

Jeg vil særdeles takke referenterne og de andre talere for deres klare fremstilling og værdifulde indlæg, som de har gjort i en sag, som efter min mening er meget uklar og byder på mange problemer både for økonomer og jurister.

De økonomiske forhold i Island har længe været lidt usikre. Der har været

nogen inflation og vores mønt har nogle gange været devalueret. Derfor har man her længe diskuteret værdiklausuler i kontrakter. Som det vil hælde om økonomiske problemer har anskuelserne været mange.

I den islandske søfartslov og luftfartslov er der guldklausuler, d.v.s. at erstatning skal regnes efter værdien på Poincaré-francs. Da bestemmes bøder for overtrædelse af fiskeriloven i guldkroner. Konverteringen af guld til islandske kroner har årsaget nogle vanskeligheder i den flydende valutas tid.

Før i tiden brugte man ikke så meget værdiklausuler i finansielle kontrakter og aftaler. På arbejdsmarkedet har der dog i de kollektive aftaler været klausuler om at lønninger skal forandres i relation til en leveindeks. Da har tvungen opsparing været værdigaranteret under henvisning til det samme. Endvidere har nogle offentlige institutioner udgivet obligationer baseret på indekser for byggeomkostninger, pris på elektricitet o.s.v.

I 1964 begyndte staten at udgive obligationer med lav rente, ca. 3—4%, men baseret på byggeindeksen. Siden den tid har staten udgivet mange serier af den slags obligationer.

I årene efter 1960 begynte det at fremkomme på det private marked obligationer og forpligtelser som var værdigaranteret på en eller anden måde. Ved lov nr. 71/1966 var det principielt forbudt at stifte pengeforpligtelser i islandske kroner med det indhold at tilbagebetalingen, deri blandt renter, skulle forandres med hensyn til forandringer i indekser, varepris, udenlandsk valuta eller andre værdimålere. Sådanne forpligtelser skulle være ugyldige.

Men der var mange undtagelser i loven. Lån i fremmed valuta, som lånedes videre skulle tilbagebetales med den samme valutakurs som det oprindelige lån. Den islandske seddelbank kunne give hjemmel til værdigaranti på pengeforpligtelser ved lån til ikke kortere tid end tre år, men der er også nogle andre betingelser, deriblandt skal alle slige forpligteiser indregistreres, d.v.s. egentlig det samme som tinglyses. Da blev det hjemlet nogle institutioner at låne penge til boligbyggeri med værdigaranti.

Da denne lov blev vedtaget, var det mange økonomers og juristers opfattelse at man burde insnævre hjemmel til sådanne garantier så meget som muligt, d.v.s. fortrinsvis til langsigtige låne f.eks. til boligbyggeri, skibsbyggeri og industri. Men i den senere tid har det vist sig på markedet flere og flere værdiforsikrede forpligtelser både lovlige og ulovlige. De som det nu går hårdest ud over er småsparere som har sat sine sparepenge i sparekasser. De har ingen garantier. Det er min opfattelse at strømmingen nu går i den retning at hjemle værdisikring i langt større omfang end hidtil. Jeg vil ikke sige at denne udvikling er helt af det gode, men det forekommer mig, at strømmen går i denne retning.

Professor *Carsten Smith*, Norge:

Da Robert Peels regering gikk inn for verdifasthet ved å etablere „the metallic standard“, var det i Underhuset en enkelt i opposisjon, som i kildene omtales som „Mr. Smith, a very respectable man“. Da Smith ble spurt om

hvilken verdimåler man isåfall skulle ha, svarte han at „the pound should be the standard”. Og da han så ble bedt om å definere hva han mente med et pund, sa han at „I find it difficult to explain it, but every gentleman in England knows it”. Peel seiret på kortere sikt. Men fremtiden tilhørte Smith.

Når man drøfter muligheten av kontraktmessig å fri seg fra det smithske nominalistiske prinsipp, er det to ulike sikringsbehov man står overfor. Det ene er sikring mot endring av en valutas interne kjøpekraft — inflasjonssikring. Det annet er sikring mot endring av en valutas eksterne verdi — kurssikring. Begge emner har fått økt aktualitet i 1970-årene, men av noe forskjellige årsaker. Begge emner er rike på spørsmål, men av noe forskjellig rettslig karakter.

Referenten har valgt primært å behandle inflasjonssikringen, og herunder særlig indeksering av finansfordringer. Men han kommer også i forskjellige forbindelser inn på kurssikringen.

Når det gjelder valutaklausuler, behandles noen hovedregler i gjeldende rett. Det kan imidlertid være grunn til å nevne at valutaklausulene utgjør et klassisk område innenfor pengeretten med en rik domsflora internasjonalt sett. Når det i en kontrakt er en annen beregningsvaluta (money of account) enn oppfylleelsesvaluta (money of payment), vil valutaklausulen ha funksjon som en omregningsklausul. Ved disse klausuler er det ikke, i motsetning til ved indekksklausulene, noe vesentlig rettspolitisk spørsmål om klausulene skal godkjennes. Problemene ligger primært i bestemmelse av klausulenes innhold. De tradisjonelle flermyntklausuler er den enkleste måte å beskytte en fordringshaver mot kursforandringer. Men de er ensidig tyngende for skyldneren, som i kraft av fordringshaverens valgreitt må bære byrden av en valutas revaluering uten å dra fordelene av en devaluering. Begge kontraktsparter har imidlertid behov for langsiktig stabilitet. Her møter man en nyere utvikling mot visse valutariske cocktail-former, hvor en serie valutaer rystes sammen til en enkelt regneenhet. Disse kan sies å representere former for valutariske indekser, og fortjener derved å trekkes fram i denne sammenheng.

En av disse er den s.k. European Unit of Account, som er benyttet i betydelige lån opptatt av danske og norske kredittinstitusjoner og kommuner. Denne enhet er gulldefinert, men kan endre verdi dersom alle dens referansevalutaer gjør det. Slike lån har vært utsatt for tolkningsproblemer som følge av de vesentlige forutsetningsbrudd som har inntrådt ved statenes fravikelser fra IMF-traktaten siden 1971. En vanskelighet som melder seg i den nåværende situasjon, er at omregningen til en referansevaluta skal skje på basis av denne valutas gullverdi, men at denne gullverdi vil ha tapt sin betydning når en valuta flyter fritt. Konsekvensen bør da etter mitt skjønn være at den flytende valuta ekskluderes som referansevaluta. En mer avansert variant er den s.k. European Composite Unit (Eurco), som ikke har noen egen verdi, men hvor låneenheden utgjør en kurv (basket) av de utvalgte valutaer, der valutaene veier forskjellig etter sin relative betydning. Et vesentlig skritt videre på denne vei ble tatt i mars i år da EF's ministerråd vedtok en ny europeisk regneenhet, definert som et slikt veiet gjennomsnitt av medlemslandenes valutaer. Denne enhet vil trolig kunne få vid anvendelse og peker muligens

fremover, om ikke mot en regional valuta, så iallfall mot en regional valuta-indeks.

Enda viktigere i en global sammenheng er imidlertid utviklingen av SDR (Special Drawing Rights) ved Det internasjonale valutafond. Disse rettigheter er skapt for å tilfredsstille det langsiktige behov for å supplere statenes valutareserver. Den rettslige kjerne i dette systemet er at det knytter seg en internasjonal kontraheringsplikt til disse SDR i forholdet mellom medlemsstatenes sentralbanker etter en utvelgelse basert på et „system of guidance" administrert av IMF. Men siden 1. juli 1974 blir SDR's transaksjonsverdi løpende notert som en „basket" av 16 ledende valutaer i verdenshandelen. Den er derved blitt praktisk egnet til å ta skrittet ut fra sentralbanksektoren og bli benyttet som enhet i både lån og andre kontraktsforhold. I mai 1975 vedtok International Air Transport Association å gå over til å benytte SDR som „reference value" for priser for passasjerer og last på fly og tilknyttede finansielle transaksjoner med virkning fra 1. april 1977. I juni 1975 ble det første SDR-lån lagt ut på det europeiske obligasjonsmarked. Snart finner man muligens SDR som måleenhet i transportkonvensjoner.

Perspektivet er vidtrekkende. Det vil kunne være et politisk stridsspørsmål hvordan enheten skal oppbygges. Men det bør samtidig fremheves at denne utvikling i større grad fortjener rettslivets oppmerksomhet.

For flermyntklausuler har norsk rett en særlov av 1933, som referenten foreslår opphevet. Den er et isolert innslag internasjonalt sett i 1930-årenes pengelovgivning. Ifølge loven er norske kroner obligatorisk for norsk fordringshaver både som beregningsvaluta og som oppfyllelsesvaluta. Loven transformerer derved et flermyntkrav til et rent kronekrav med fast kronebeløp. Denne særlov reiser flere uklare tolkningsspørsmål, som det neppe har interesse å gå inn i på et nordisk møte. Men det kan være grunn til å benytte denne anledning til å slutte opp om referentens konklusjon og henlede oppmerksomheten på behovet for å få fjernet dette norske spesialpåfunn. Loven fortjener kritikk. Den innebærer at små ulikheter i kontraktsteknikk, hvorved man faller innenfor eller utenfor lovens rammer, kan gi store økonomiske utslag, og at kontrahenter derved kan komme svært forskjellig ut av en låneavtale alt etter hvorvidt de behersker denne spesielle teknikk eller ei. Dessuten kan det neppe påvises noe behov for en særregulering av disse klausuler om verdifasthet.

For gullklausulene ligger saken noe annerledes an. Diskusjonen om gullklausulers gyldighet og erstatningsvern pågikk i norsk rett helt opp til begynnelsen av 1960-årene, mens dette i de fleste land var et mellomkrigsfenomen. Nå må vi muligens i norsk rett ha en ny omgang på det rettspolitiske plan, som følge av en revisjon av penge- og sentralbanklovgivningen som for tiden er under forberedelse. Vår nåværende forbudslov av 1923 er, som referenten har påpekt, formet som en midlertidig moratorieregel knyttet til gullsuspendasjonen. Når den nye lov opphever gullinnløsningen som en permanent ordning, hva loven selvsagt vil gjøre, kan denne gamle lov vanskelig bli stående. Og man må da for fremtiden enten tillate eller forby gullklausulene.

Dette spørsmål er ikke lenger særlig konsekvensfylt. Det er under enhver

omstendighet liten grunn til å tro at gullklausuler vil få noen form for renessanse. De vil derfor neppe påny kunne bli et problem for styresmaktene slik som i 1920-årene. Men jeg vil likevel gi min tilslutning til referentens forbudslinje.

Gullklausulene er unødvendige — hvis man ønsker en realverdiklausul, er det flere like gode verdimålere som står til rådighet. Gullklausulene ville, hvis de skulle introduseres i dag, innebære muligheter for vesentlige uklarheter som følge av forskjellige verdiansettelser for de offisielle gullpriser og det fri markeds gullpriser. Gullklausuler knyttet til markeds gull ville kunne danne grunnlag for en uheldig spekulasjonsadgang, som følge av at gullmengden på det fri marked er såvidt begrenset at private interesser vil kunne påvirke verdien. Gullklausulene har i det hele en så sterk historisk belastning at man ikke uten sterke grunner bør gjenopplive dem. Et forbud mot gullklausuler vil dessuten bidra til den alminnelige utvikling i retning av å frigjøre pengevesenet fra gulltilknytningen.

En fortsettelse av den gjeldende ugyldighetsregel vil for øvrig spare oss for unødige overgangsproblemer, som ellers vil kunne oppstå ved en opphevelse av loven av 1923.

Når det endelig gjelder ordinære indekseklausuler, står vel Norge i den særstilling blant de nordiske land, at interessen for slike klausuler har vært særlig liten i senere år, både på kredittmarkedet og hos myndighetene.

Myndighetenes negative holdning kommer klart til syne i forbindelse med det foreliggende utkast til ny pantelov av vårt sivillovbokutvalg, der det er foreslått en adgang til å indeksregulere pantelån. I en skrivelse av 1973 har Finansdepartementet i den anledning vist til at indeksreguleringer av fordringer ikke har vært vanlig i Norge, at indeksregulering av pantekrav ikke kan ses atskilt fra spørsmålet om indeksregulering av fordringer i sin alminnelighet, og at før en slik adgang etableres må spørsmålet utredes med henblikk på de samfunnsmessige konsekvenser, men at departementet ikke finner grunn til å foreslå iverksatt noen slik utredning på det nåværende tidspunkt. I sin årstale i 1975 nevnte imidlertid vår sentralbanksjef, riktignok på en forsiktig mate, indeksregulerte fordringer blant nye virkemidler det kan være „grunn til å overveie bruken av". Kan hende innvarsler dette en noe mer positiv holdning.

For bare to måneder siden var indeksering av finansielle fordringer forhandlingsemne på et nordisk sentralbankmøte. Jeg anser dette for et bedre forum enn vårt juristmøte for spørsmålet om slik indeksering bør finne sted. Riktignok kan en rettspolitisk drøftelse prinsipielt sett inkludere de fleste økonomisk-politiske emner. Men vi bør her erkjenne at våre analyser lett vil kunne være utilstrekkelige. Vi kan velge den linje å fremheve visse hensyn som har en særlig rettslig valør, som rettferdighetshensynet overfor småsparere. Men vi tegner da bare en del av bildet.

Det som imidlertid er en naturlig oppgave for oss jurister — ved siden av å løse praktiske rettstekniske problemer som f.eks. muligheten for å gjøre indeksfordringer til negotiable dokumenter og til tvangsgrunnlag — det er å trekke lærdom av tidligere rettsproblemer og sørge for den nødvendige lovgivningsmessige beredskap hvis en uheldig utvikling skulle komme. Her gir

de mange problemer med gullklausulene visse erfaringer. Den engelske penge-rettsteoretiker F. A. Mann har karakterisert den dualistiske holdning som forekommer i mange stater, med forbud mot gullklausuler på den ene siden og full frihet for øvrige former for realverdiklausuler på den andre siden, med de ord at den „certainly does not disclose consistency of thought". Hvis indekssklausuler blir sterkt utbredt i et samfunn, vil de på grunn av sine økonomiske virkninger tendere mot å bli uakseptable — slik gullklausulene ble det i sin tid. Dette betyr at når det blir dårlig pengemessig stabilitet i et samfunn hvor slike klausuler er alminnelige, vil det bli en naturlig reaksjon å erklære klausulene for ugyldige, slik man gjorde med gullklausulene i mellomkrigstiden, og slik også nyere statspraksis viser. Men det vil isåfall medføre at indekssklausulene vil miste sin verdi, i større eller mindre utstrekning, nettopp i den situasjon de særlig skulle vise sin virkning. Det ville være uheldig om en norsk utvikling skulle bli slik, dels fordi indekssklausuler er velmotiverte innen avgrensede områder, dels fordi generelle forbud på dette område vil innby til omgåelser, og dels fordi erfaring tyder på at slike inngrep vil kunne søke å oppnå en tilbakevirkning som kan reise konstitusjonelle vanskeligheter. Slike betraktninger skulle tilsi at man før utbreidelsen av indekssklausulene er blitt virkelig omfattende, burde søke å gjennomføre en lovgivning som er egnet til å stå sin prøve.

Referenten mener at den gjeldende norske lovgivning er tilstrekkelig. Den er imidlertid ikke utformet med sikte på indekssklausuler, og det kan være noe tvilsomt i hvilken grad de foreliggende reguleringsfullmakter omfatter disse klausuler. Det vil også være noe uheldig om domstolene på grunnlag av de almene regler om kontraktsrevisjon og ugyldighet skulle bli nødt til å trekke grensene for rimeligheten av indekssikring, hvilket vel måtte inkludere utpregede samfunnsøkonomiske interesseavveininger. Dette kan tale for at man ved den forestående pengelovsrevisjon bør overveie å gi visse signaler med sikte på en selektiv ordning.

Man vil derved styre, om ikke nettopp mellom Scylla og Charybdis, så iallfall mellom Peel og Smith.

Underdirektør A. Vestberg, Danmark:

I sit referat har høyesterettsadvokat Fredrik Moe været så venlig at opplyse, at forslaget om værdisikret d.v.s. indekssikret opsparing og finansiering, som blev fremsat i Danmark af socialdemokratiet og Det radikale Venstre, har mødt betydelig modstand bl.a. fra bankerne. Under henvisning hertil skal jeg tillade mig kort at orientere om de synspunkter, der herved blev fremført af bankerne i den udtalelse, som Den Danske Bankforening fremsatte om spørgsmålet over for Folketinget. De pågældende synspunkter er ikke — som allerede anført af professor Carsten Smith — af egentlig juridisk natur, men det har dog sin begrundelse at omtale dem, fordi juristerne må være orienteret herom som baggrund for en drøftelse af den eventuelle retlige regulering på området.

Lad mig først nævne skattespørgsmålet, som direktør Dreyer også var inde på. Det er klart, at det for bedømmelsen af spørgsmålet om udbredelsen i praksis af en eventuel indeksreguleret långivning og -tagning er af aldeles afgørende betydning at vide, hvilke skatteregler myndighederne vil lægge til grund. For debitor vil forholdet formentlig blive således, at alene renteudgifterne, men ikke gældsopskrivningen som følge af indeksregulering vil kunne afholdes som skattemæssig udgift, men kreditor kan komme i den situation, eventuelt efter en lovændring, at han beskattes ikke blot af renteindtægten, men også af kapitalopskrivningen af det indeksregulerede tilgodehavende.

Direktør Dreyer nævnte, at danske forsikringselskaber ikke var interesseret i at investere i indeksregulerede fordringer. Hertil kan nævnes, at Bankforeningen skønner, at der ikke i erhvervslivet vil være interesse i at påtage sig indeksreguleret fordringsgæld; herved kommer dels den skattemæssigt ringere stilling, som sådanne lån har for debitor sammenlignet med stillingen for almindelige lån i betragtning, dels den usikkerhed, der knytter sig til størrelsen af den endelige gæld, idet ingen kender den fremtidige inflationsudvikling. En sådan usikkerhed eller risiko vil det næppe være forsvarligt for erhvervslivet at indlade sig på, ihvert fald ikke for den langfristede finansiering.

De samme synspunkter taler også imod, at den private låntager går ind i indeksregulerede låneforpligtelser. Skal sådanne lån i øvrigt have pant i fast ejendom, vil muligheden for senere efterfølgende pantsætning forringes, fordi det foranstående lån er af ubekendt størrelse.

Det er videre bankernes opfattelse, at indeksregulerede fordringer i deres kursfastsættelse på et eventuelt marked vil være meget følsomme over for ændringer i inflationsforventningerne både på kortere og længere sigt. Beregninger foretaget af Danmarks økonomiske Råd viser således, at blot mindre udsving i inflationsforventningerne vil fremkalde store kurssvingninger i værdien af papirerne, der let vil få karakter af spekulationspapirer, hvilket fra et børssynspunkt er uheldigt.

Direktør Modigh omtalte det særlige spørgsmål om indeksregulerede indlån og udlån i bankerne. Fra dansk side er vi helt enig i, at en sådan ordning ikke kan sættes i kraft i bankerne, uden at der er balance mellem de indeksregulerede låneposter på indlåns- og udlånssiden. Dette balancekrav retter sig ikke blot til de aktuelle lånebeløb i kroner, men også til tidsforløbet, idet de samlede ind- og udlån, der er indeksregulerede, må have sammenfaldende løbetid. Det vil næppe være teknisk muligt at etablere et sådant sammenfald, navnlig fordi kredittrækkene på udlån varierer.

Efter at Bankforeningen afgav sin udtalelse, fremkom den statslige betænkning, som direktør Dreyer omtalte, og bankerne havde da den tilfredsstillende konstateret, at der i en række henseender var sammenfald mellem Bankforeningens og betænkningens vurdering.

Spørgsmålet om introduktion af indeksregulerede lån er næppe ganske taget af bordet i Danmark. Skulle ordningen en dag blive indført, vil det sikkert i første omgang alene ske som en forsøgsordning af begrænset omfang. Vi får da at se, om sådanne lån vil komme på markedet, og om de kan blive afsat på acceptable vilkår for parterne.

Høyesterettsadvokat *Knut Henriksen*, Norge:

Som allerede påpekt av flere av talerne, kommer de rent juridiske problemer knyttet til verdiklausulene nødvendigvis i bakgrunnen når vi diskuterer dette emnet. Politiske og økonomiske betraktninger står i forgrunnen. I Norge gjør det seg i hvert fall gjeldende sterke politiske oppfatninger i spørsmål som henger nøye sammen med dagens tema. Lavrentepolitikken har sterk støtte, og norske kreditorer må derfor bare nøye seg med en avkastning på sine langsiktige plasseringer på 6, 7, 7½% mens man i Danmark kan foreta solide plasseringer til 13%. Dette gir i Danmark en pen kompensasjon for prisstigningen.

I Norge er det politisk helt utenkelig å forby indekssklausuler i tariffavtaler. På den annen side tror jeg også det vil være utenkelig i Norge å gjennomføre slike krav som på politisk grunnlag er satt frem i Frankrike fra venstrepartiene under ledelse av Mitterand. Her går man inn for påbud om indeksregulering av alle langsiktige låneforhold, både offentlige og private. Vi må vel innrømme at et forbud mot indekssklausuler nødvendigvis ville slå meget uheldig ut på en rekke områder. Det gjelder hvor det er ønskelig å operere med relativt langsiktige avtaleforhold og hvor avtalepartene har behov for å basere sin virksomhet eller sin livsutfoldelse på et noenlunde stabilt grunnlag. Hvis man forbød hel- eller halvautomatiske indekssklausuler i tariffavtalene, er jeg ikke i tvil om at den normale løpetid for norske tariffavtaler øyeblikkelig ville bli innskrenket til et halvt år. Da ville man altså få tariffrevisjon hvert halve år med justering for den inflasjonsutvikling vi har i dag med 11% pr. år. Ved utleie av vanlige forretningslokaler, hvor den som leier lokalene presumptivt får inntekter som stiger i takt med pengeverdiens forringelse, er det klart at både utleier og leietaker vil være interessert i å kunne treffe avtale om relativt langvarig leieforhold, men da må man ha en indekssikring. Hvis vi fikk et forbud mot indekssikring, ville man tvinge partene til å inngå uøkonomiske avtaler av kortvarig karakter.

Tar vi et overblikk over situasjonen i Norge og forsøker å se hva som faktisk gjelder, må vi si at alt innenfor sosialsektoren i dag er verdisikret. Det gjelder både lønninger og prisene på de produkter som produseres med alminnelig arbeidsinnsats av bønder og fiskere. Våre trygdeytelser er ikke bare verdisikret, de er også velferdssikret — de stiger altså i noe sterkere takt enn pengeverdien synker. Det felt som da klart står igjen, og hvor vi i Norge i dag ikke har noen form for indekssikring er kredittmarkedet. Som Fredrik Moe her har påpekt er det norske kredittmarked helt og holdent underlagt kontroll av myndighetene. I penge- og kredittloven har man allerede i dag tilstrekkelige midler til å bestemme hva som skal gjelde. Det er opplagt at vi ikke kan få noen verdisikring av utlån uten at myndighetene medvirker til dette. Spørsmål om en slik medvirkning er tatt opp overfor myndighetene. Det har vært påpekt forskjellige skadevirkninger ved den ordning vi har i dag og som påfører kreditorene store tap. Ett moment har vært rettferdsbetraktninger. Et annet moment er at under den nåværende

ordning allokeres kreditten til formål som samfunnsmessig sett kanskje ikke er de mest produktive. En verdisikring av utlånene ville kunne kanalisere sparekapitalen i samfunnet til bedre investeringsobjekter. Når det gjelder rettferdssynspunkter, har det av myndighetene vært anført at man ikke teoretisk kan skille mellom långivers interesse og låntakers interesse. Det er spørsmål om hvem som er netto låntaker, eventuelt netto långiver. Om man fra norsk livsforsikring hevder at man må vareta interessene til de mange småsparere som har tegnet livspoliser, så svares det fra myndighetenes side at disse småsparere bor i hus bygget med lån fra Statens Husbank og leien i disse hus ville stige dersom Husbankens låneopptak ble belastet med indeksklausul. Resonnementer av denne karakter gjør at myndighetene fastholder den politikk man hittil har ført.

På ett felt burde det imidlertid ut fra rettferdsbetraktninger være mulig å vinne frem. Det gjelder utlån av sparekapital knyttet til pensjonsforsikring. Alle har pensjonsrettigheter i folketrygden og får derved en velferdsregulert folkepensjon. Men enkelte grupper har i tillegg til folkepensionen en ekstra pensjonsrett. Alle som er i statens tjeneste har således en tilleggspensjon fra Statens Pensjonskasse. De kommunale pensjonsordninger sikrer også slike tilleggspensjoner, og mange arbeidstakere innenfor det private arbeidsliv har rett til tilleggspensjon fra bedriftens pensjonskasse eller fra et pensjonsforsikringselskap. Det er imidlertid den forskjell på de offentlige og de private ordninger at de offentlige er verdisikret — de private ikke. Verdisikringen av de offentlige tilleggspensjoner finansieres gjennom beskatningen. Det foreligger et klart behov for en lignende verdisikring av livsforsikringselskapenes ytelser i henhold til pensjonsforsikringsavtaler. Men en slik ordning kan bare komme i stand om myndighetene medvirker til verdisikring av den sparekapital som opparbeides gjennom slike pensjonsforsikringsavtaler.

Referenten, høyesterettsadvokat *Fredrik Moe*, Norge:

Det er nu kommet så mange innlegg at det for mitt vedkommende bare må bli noen spredte bemerkninger.

For det første vil jeg få lov til å anføre til koreferentens innlegg: Jeg tror vi stort sett er enige i problemstillingen. Den er formulert slik: Skal man helt forby, eller åpne full frihet for verdiklausuler, eller skal man gå en mellomvei og tillate visse former for slike klausuler og forby andre? Det er hovedproblemstillingen, og også koreferenten sier at man vil vel havne best i et selektivt system. Spørsmålet er hvordan man skal mestre problemene ved et selektivt system. Jeg tror etter den oppsummering som ble gitt av koreferenten, at vi også der stort sett er enige. Vi har allerede idag muligheter for en direkte inngripen etter den lovgivning vi har på en rekke områder. Videre må nevnes de områder hvor staten direkte har det avgjørende ord. Dette gjelder de offentlige ydelser som koreferenten gjennomgikk, særlig de sociale ydelser, og som forsåvidt ligger litt i utkanten av

mitt foredrag. Det samme gjelder på det rent finanspolitiske felt, f. eks. ved utstedelse av statsobligasjoner, utlån fra statsbanker o. s. v. Videre er jeg helt enig i at man gjennom kredittavtaler med kredittinstitusjonene kan oppnå formuleringer og mønstre for eventuelle indeksregulerte former for finansiering. Der tror jeg det ligger en stor mulighet. På det punkt nøyde jeg meg med å si at der har myndighetene og sentralbanken virkelig makten uten at det er nødvendig med noen ny omfattende lovgivning. Koreferenten utformet dette noe nærmere, og jeg er enig i at der kan skapes mønstre som kan være meget gunstige.

Når det gjelder spørsmålet om korrigeringen av inngåtte indeksavtaler, vil jeg avvike litt fra de uttalelser koreferenten fremkom med. Jeg tror vi her må erkjenne at eventuelle reguleringer bør innskrenke seg til at man enten gir forbud mot visse former for indeksering, eller at man jenker på dem, jeg hadde nær sagt i negativ retning. Former for tillegg i inngåtte avtaler ved at der gis kompensasjoner som ikke er avtalt, tror jeg meget vanskelig kan føre frem.

Med hensyn til de øvrige innlegg vil jeg få lov til å si helt generelt: Jeg er hjertens enig i at hele problemkomplekset her først og fremst er de politiske myndighetenes og også sosialøkonomenes doméne. Men det er uunngåelig at også vi som jurister må se på problemene de lege ferenda. Vi tvinges inn i disse problemstillinger som vi her har berørt og gjennomgått. En annen rent generell ting vil jeg nevne: Vi må erkjenne at ondets rot ikke leges ved indeksreguleringer. Det har fra enkelte hold vært antydnet noe i den retning. Hvis man således leser beretninger fra Brasil, heter det nærmest at der kan man leve med en inflasjon, og en svær sådan, ved hjelp av indeksreguleringene. Det har jeg ikke noen tro på, iallfall ikke når det gjelder Vest-Europa. Jeg tror det er et forsøk på å helbrede lungeinflammasjon med en Globoid. Det skal vi holde oss borte fra. Men vi konfronteres med disse problemene, fordi det er åpenbart store behov for hjelp når vi først er ute i den onde sirkel som inflasjonen er.

Med hensyn til de enkelte innlegg har jeg et par bemerkninger: Direktør Modigh nevnte — qd det synes jeg er verd å ta ad notam — at det har vært gjort forsøk med omfattende indeksreguleringer, hvor man siden har veket tilbake og forkastet forsøkene. Det mest eklatante eksempel på at man har veket tilbake for indeksreguleringer er det finske system som ledet til et fullstendig forbud. Det må man ta meget sterkt med i betraktningen, og her bør der gjøres grundige studier av de andre nordiske land i det videre arbeid.

Skatteproblemet har vært tatt opp i flere innlegg. Det har jeg også berørt i min skriftlige fremstilling. Det er klart at dette er et overmåte viktig problem. Det vil bli en helt forskjellig situasjon om man anser et indekstillegg som en inntekts- resp. fradragpost eller ikke. Personlig har jeg liten tro på, foreløpig, at det vil bli erkjent at slike indeksreguleringer ikke skal bli ansett som inntekts- resp. fradragpost med det gjennomførte nominalistiske prinsipp som vi har i vår skatterett. Jeg vil også påpeke at skulle man først tenke seg å gå inn for at man ikke skal beskatte indeksreguleringer, står man overfor problemet om beskatning av renter generelt. Vanlige

lånerenter er ment også å gi en viss risikosikring mot fremtidig pengeforringelse.

Jeg synes det var bra at professor Smith tok opp valutaproblemene. Det var et supplement som jeg da ikke skal gå nærmere inn på.

Til slutt vil jeg nevne at registreringsproblemene ble berørt kort av meg. Jeg tror at jeg her bare kan si at eventuelt grønt lys for indeksregulering utvilsomt må få konsekvenser for tinglysnings- og registreringsregiene.

Korreferenten, professor *Lars Taxell*, Finland:

Herr ordförande.

Beträffande det totalförbud mot indexklausuler som för närvarande gäller i Finland vill jag understryka att detta förbud endast är temporärt. Det gäller till våren 1976 och min förhoppning är att detta förbud icke skall fortsätta utan att man skall kunna bemästra de problem som vi har i Finland på annan väg, genom ett selektivt system som det här har varit tal om.

Jag skall inte i det följande gå in på några detaljer, jag har bara behov att säga att jag har det intrycket att jag inte spelat min roll som korreferent tillräckligt skickligt. Jag borde ha varit mera kritisk mot referenten så att det hade kunnat bli en tillspetsad diskussion. Det hade säkert varit av större intresse för auditoriet att höra en konfrontation med motstående argument. Kanske det likväl varit bättre så som det nu är, att vi har varit eniga i det stora hela.

Låt mig bara til sist understryka två omständigheter. För det första att den enskilde individen är ganska hjälplös i den djungel av problem som värdebeständigheten framkallar. Han är helt beroende av den statliga regleringen, av vad banker, andra kreditinrättningar, försäkringsbolag, arbetsmarknadsorganisationer och så vidare bestämmer.

Men där är en synpunkt som vi jurister speciellt har anledning att fästa oss vid, och som också här under diskussionen har burits fram: nämligen behovet av ett tillräckligt effektivt rättsligt skydd för den enskilde individen. Jag tänker till exempel på småspararna. Man kan säga att det är samhällets sak att se till att de inte blir lidande för mycket, bl. a. att de får sina skatteförmåner. Men när man i Finland i dag får 5% på en bankdeposition och inflationen är 15%, så blir det i alla fall ett stort minus.

Vi jurister har anledning att hävda att den enskilde individen så vitt möjligt bör ges ett skydd i den inflationskarusell i vilken vi lever. Regleringarna får inte gå över den enskildes huvud.

Och för det andra är det uppenbart att hela denna fråga om värdereglering har ett mycket brett internationellt perspektiv. De enskilda länderna, speciellt våra smaländer, kan inte vara hänvisade till sig själva, vi är beroende av de regleringar som fattas på internationellt plan. I vad mån våra röster där uppmärksammas, det är ett problem som jag inte skall gå in på. Men det

är ju alltid de små nationernas problem, detta att få dansa med när de stora anger takten.

Det som vi här diskuterat är ju i mycket finanspolitik, politik i allmänhet. Men jag tror inte att vi jurister får intaga den attityden att vi säger: när det är politik så angår det oss inte. Vår roll i samhälls skeendet är ju att följa utvecklingen i samhället och se till att de synpunkter som är av relevans för den rättsliga regleringen, för skyddet av den enskilde individen, att de synpunkterna inte förloras i den politiska uppgörelsen.

Diskusjon sle deren:

En rekke talere har fremhevet at problemene her ikke i første rekke er av rettslig art, men flere har også — etter mitt skjønn med full rett — fremhevet at det har en rettslig side. Koreferenten var inne på dette til slutt, og referenten nevnte det også. Jeg er for min del helt enig i det professor Smith sa, at på dette området er det nødvendig med en viss lovgivningsmessig beredskap. Jeg skal ikke nå komme med noe diskusjonsinnlegg, men jeg vil bare si at det er ikke noen heldig ordning etter mitt syn at man står helt uten lovregler om indeks klausulene. Særlig gjelder dette dersom indeks klausuler skulle bli brukt i stor utstrekning, meget større utstrekning enn de til denne tid har vært, iallfall i vårt land, og jeg skjønner også i Danmark, Sverige og Island. Jeg vil tillate meg å nevne at, i hvert fall på det lånemarked, som er et eget avsnitt i koreferentens referat, og som han også nevnte nå i sitt foredrag, der er det i alle fall behov for en lovgivningsmessig beredskap. Vi har allerede ved norske domstoler fått de første saker inn, og en av dem står nå for Høyesterett, den gjelder nettopp et indeksregulert langsiktig lån, den ene låneperioden er hele 99 år og med indeks klausul. Jeg er enig med professor Smith i at det lett kan tenkes at det vil oppstå problemer som det ikke er så lett for domstolene å løse fra sak til sak, og at der må gis visse signaler fra lovgivningsmyndigheten. Det er slik i Norge som det er i Finland og som koreferenten var inne på, at der må skaffes hjemmel i lov for å gripe inn. Hvis jeg skulle tillate meg å antyde hvilke signaler jeg for min del kunne mene var på sin plass, så er det at det bør skaffes lov hjemmel for å gi forskrifter om virkningene av det at avtaler om pengelån inneholder indeks klausuler. I hvert fall gjelder det langsiktige pengelån.

Diskusjon lederen takket herefter referenten, koreferenten og andre deltakere i diskusjonen.